

ституційних інвесторів не слабшає, особливо в країнах, де приватні пенсії і страхові ринки все ще малі порівняно з розміром їхніх економік. Матеріалізація такого зростання буде залежати від деяких ключових політичних рішень, зокрема створення національної пенсійної системи з накопичувальною складовою, яка нині являє собою загальну рису в більшості країн ОЕСР.

Висновки

У країнах ОЕСР під час кризи найбільш суттєво знизилась обсяги капітальних вкладень за рахунок населення і бізнесу. Державні вкладення уряди цих країн зменшували набагато меншими темпами, а деякі навіть збільшили, підтримуючи економічний розвиток. Значна частка в капітальних вкладеннях належить населенню, яке інвестує власні кошти не тільки через банківський сектор (депозити), а й через пенсійні, страхові й інвестиційні фонди.

Наведені дані щодо тенденцій фінансування капітальних вкладень і розвитку інституціональних учасників цього фінансування в країнах ОЕСР допоможуть знайти Україні ті рішення, які дадуть поштовх до зростання обсягів капітальних інвестицій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. World Economic Outlook. Legacies, Clouds, Uncertainties: International Monetary Fund. – Washington, DC : International Monetary Fund, 2014. – 244 p.
2. National Accounts at a Glance 2014. Investment. – OECD: OECD Publishing, 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.oecd-ilibrary.org/economics/national-accounts-at-a-glance_22200444
3. Economic Outlook No 95. – OECD, 2014. – 330 p.
4. The EU in the world 2014. A statistical portrait. – European Union: Eurostat, 2014. – 178 p.
5. Raffaele Della Croce Institutional Investors and Infrastructure Financing. OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions / Raffaele Della Croce, Juan Yermo. – OECD Publishing, 2013. – No. 36. – 35 p.
6. OECD INSTITUTIONAL INVESTORS STATISTICS 2013. – OECD, 2013. – 223 p.
7. PENSION MARKETS IN FOCUS. – OECD, 2013. – 64 h/

УДК 330.341.1

ПРОБЛЕМИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

М.П. Денисенко, *докт. екон. наук*,
Т.Є. Воронкова, *канд. екон. наук*,
Т.М. Янковець, *канд. екон. наук*

Постановка проблеми. На сучасному етапі економічного розвитку проблема підвищення конкурентоспроможності підприємств набуває особливої актуальності. Це пояснюється посиленням інтенсивності розвитку всіх процесів економічного середовища, зміною чинників впливу зовнішнього середовища внаслідок

активізації глобалізаційних процесів, підвищенням ризику зовнішньоекономічної діяльності.

Пріоритетним для країни є подальший розвиток ринкових процесів, створення передумов для її успішної інтеграції у світову спільноту і визначення свого місця на між-

народному ринку. Конкуентоспроможність підприємств базується на якості, швидкості ухвалення рішень, технічній перевазі, обслуговуванні і диференціації продукту. Ключовим чинником конкурентоспроможності, якщо брати до уваги національний сектор або рівень підприємства, є підвищення загальної продуктивності.

У науковій літературі переважає визначення конкурентоспроможності підприємства як його здатність створювати і реалізовувати продукцію, цінові й нецінові якості якої привабливіші за якості аналогічної продукції конкурентів на внутрішньому і зовнішньому ринках. Нині для українських промислових підприємств, які виходять на зарубіжні ринки, нагальною є проблема забезпечення подальшого зростання рівня міжнародної конкурентоспроможності.

Метою статті є дослідження напрямів підвищення конкурентоспроможності промислових підприємств у контексті їхньої інвестиційно-інноваційної діяльності.

Аналіз останніх публікацій. Дослідженню конкурентоспроможності підприємств присвячена значна кількість наукових досліджень. Теоретичні засади конкуренції закладені в працях М. Портера, І. Ансоффа, Ф. Котлера, П. Друкера, Ф. Хайека.

Сучасними українськими дослідниками (А. Амоша, Л.Л. Антонюк, А.Е. Воронкова, А. Гальчинський, В. Геєць, Я. Жаліло, Б. Кваснюк, О. Лабурцева, Н. Тарнавська, О. Федонін) розглянуто переважно різні аспекти конкурентоспроможності національної економіки, проте недостатньо висвітлені проблеми конкурентоспроможності підприємств у контексті їхньої інвестиційно-інноваційної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Розробка концепції щодо підвищення конкурентоспроможності підприємства є складною проблемою, вирішення якої не може бути стандартним навіть для двох дуже схожих підприємств, які працюють на одному ринку і ставлять

перед собою ідентичні цілі. Тому залежно від дії факторів зовнішнього середовища, внутрішніх чинників, стратегічних завдань, індивідуальних особливостей підприємства концепція підвищення конкурентоспроможності може включати безліч різних елементів: організаційно-управлінських, технологічних, маркетингових, фінансових, інвестиційних.

Основними проблемами, які перешкоджають успішній реалізації конкурентних переваг українських підприємств, є передусім техніко-технологічна відсталість компаній і наявність несприятливого бізнес-клімату в українській державі. Національні чинники є основними детермінантами впливу на діючу модель конкурентоспроможності підприємств України. Так, природно-ресурсний потенціал країни сприяє розвитку таких галузей, як чорна металургія і хімічна промисловість, географічне розташування обумовлює розвиток експорту транспортних послуг, наявність родючих земельних ресурсів є запорукою успішного розвитку сільського господарства.

Україна сьогодні є однією з найменш конкурентоспроможних країн. Отже, проблема підвищення конкурентоспроможності як вітчизняних товарів і послуг, так і економіки України в цілому, нині стає першочерговою. На світовому ринку конкурентоспроможними визнано менш як 1% українських товарів і послуг. У той же час, за даними 2013 р., економіка України майже на 50% залежить від експорту. Так, номінальний валовий внутрішній продукт (ВВП) за 2013 р. досягав 1455 млрд. грн., а експорт – 682 млрд. грн. Це дуже небезпечний показник, оскільки згідно з Методикою розрахунку рівня економічної безпеки, прийнятно вважається експортна складова ВВП на рівні не більше 50%. Цей документ був ухвалений Міністерством економіки України в 2007 р. [1].

При цьому товарна номенклатура товарів, що реалізуються на зовнішньому ринку, як і раніше, складається з товарів сировинної групи і напівфабрикатів: металопродукції,

мінеральних продуктів і продукції хімічної галузі, які в загальному обсязі становили в 2012 р. 53,4 % українського експорту. Зважаючи на те, що українські промислові підприємства значною мірою залежать від зовнішніх енергетичних ресурсів, а енергоємність цієї продукції в країні визнана однією з найвищих в Європі, для них характерною є невисока конкурентоспроможність і прибутковість як виробництва продукції, так і експортних операцій. Експорт України в галузі машинобудування не є диверсифікованим і доводиться більшою мірою на країни СНД. У 2013 р. частка продукції машинобудування в структурі експорту становила 13,2%, тоді як у розвинених країнах світу вона становить 32–40 % усього експорту [2].

Посилюється ситуація значним фізичним і моральним зносом виробничого потенціалу більшості промислових підприємств України, що не сприяє виробництву високоякісної продукції, що відповідає світовим стандартам. Так, за даними Державної служби статистики України за 2012 р. ступінь зносу основних засобів в українській економіці досягав 76,7%; у добувній промисловості – 54,1; в оброблювальній – 57,2; у машинобудуванні – 63,7; у сфері виробництва і розподілу електроенергії, газу і води – 58,4%. У цілому по промисловості знос основних засобів становить 57,3%. Стан тих або інших галузей української індустрії, а саме: гірничо-металургійного комплексу; хімічної промисловості; виробництва цукру можна оцінити за показником 50–60 % зносу. Це свідчить про схожість і спільність процесів руйнування у вітчизняній промисловості.

Важливою умовою зростання ефективності виробництва і підвищення конкурентоспроможності підприємств є активізація інноваційної діяльності, яка має бути спрямована на розвиток конкурентних переваг, постійне оновлення виробництва і технологій, виготовлення високоякісної продукції.

Незважаючи на кризові явища у світовій

фінансовій сфері і в економіці ряду високорозвинених країн, спрямованість на інноваційний розвиток залишається важливим чинником конкурентоспроможності суб'єктів господарювання.

Спостерігається низький рівень інноваційної активності українських підприємств, їх низька інвестиційна привабливість. Якщо в розвинених країнах інноваційна діяльність є одним із найважливіших засобів процвітання країни і кількість інноваційно активних промислових підприємств там досягає 70–80%, то в Україні цей показник постійно зменшується від 26% у 1994 р. до 16,8% у 2013 р.

Міжнародна практика свідчить, якщо у ВВП країни частка інноваційної продукції становить менше 20%, то національна продукція втрачає конкурентоспроможність. Слід зазначити, що серед країн Європейського Союзу мінімальні показники інноваційної активності мають, %: Португалія – 6; Греція – 29. Проте навіть ці показники вищі, ніж в Україні. А порівняно з країнами-лідерами цей розрив з Україною збільшується майже в п'ять разів, %: Нідерланди – 62; Австрія – 67; Німеччина – 69; Данія – 71; Ірландія – 74. На світовому ринку високих технологій частка продукції США досягає 32%, Німеччини – 18%, вітчизняної – менш одного відсотка [3].

Це положення багато в чому пояснюється слабкою державною підтримкою інноваційної діяльності підприємств, оскільки фінансування цієї діяльності відбувається переважно за рахунок їхніх власних коштів (72,9%), і кредитів (10,7%), що істотно звужує масштаби інвестування.

Результатом низької конкурентоспроможності підприємства є відсутність в Україні ряду високотехнологічних галузей і передусім таких, які визначають експортні позиції промислових підприємств: ІТ-індустрія, виробництво складної медичної техніки, багатьох приладів для наукових досліджень і сучасних легкових автомобілів.

Недостатнє впровадження інноваційних

технологій обумовлює низьку конкурентоспроможність багатьох видів продукції вітчизняних підприємств. За якістю і технологічними рішеннями виробу радіоелектроніки, побутові прилади, сільськогосподарські і шляхобудівельні машини, а також цілий ряд інших товарів значно програють зарубіжним аналогам, оскільки для їхнього вироблення продовжують широко використовуватися характерні для радянської економіки витратні технології, що призводить до зростання ресурсомісткості продукції і перешкоджає скороченню витрат виробництва і випуску інноваційної продукції в інших галузях економіки [4].

Крім того, низька конкурентоспроможність промислових підприємств пояснюється недостатньою кількістю кваліфікованого персоналу. Через низький рівень заробітної плати молоді фахівці не хочуть працювати в цій сфері, а більшість досвідчених працівників промислових підприємств мають пенсійний вік. Втрачаючи кваліфікованих працівників, які звільняються або виходять на пенсію, машинобудівні підприємства не мають можливості підготувати їм гідну заміну, що призводить до низької якості виконання робіт.

Усі чинники можна розділити на внутрішні і зовнішні. До зовнішніх чинників, що впливають на конкурентоспроможність підприємств, належать такі: політична ситуація в країні і вплив держави на цінову, податкову, зовнішньоекономічну, фінансово-кредитну, науково-технічну й інноваційну політику; недостатнє державне регулювання якості продукції; антимонопольне законодавство; система заходів державної підтримки вітчизняного виробника, стан попиту і пропозиції на ринку і розвиток інфраструктури ринку; наявність конкурентів і стан конкуренції на ринку.

До внутрішніх належать чинники, на які підприємства можуть самостійно впливати, максимально використовуючи власні ресурси, зокрема: фінансування наукових досліджень; модернізація і заміна зношеного устатку-

вання; проведення заходів, необхідних для впровадження системи якості «ISO 2001»; розробка механізму швидкого реагування на потреби замовників, проведення агресивної політики збуту, упровадження інноваційних технологій і сучасних методів управління фірмою. У складі внутрішніх чинників конкурентоспроможність країни, регіону, суб'єкта господарювання визначається двома головними чинниками: наявним ресурсним, інвестиційним потенціалом і ефективним їхнім використанням, а також ефективною системою державного регулювання інвестиційних потоків. Україна має не дуже високий ресурсний і досить низький рівні інвестиційного потенціалу. Це підтверджується даними про стан освоєння капітальних інвестицій в економіці України (табл. 1).

Спостерігається нерівномірність процесу вкладання і освоєння капітальних інвестицій у вітчизняну економіку. У 2013 р. вони знизилися порівняно з минулим роком майже на 10%. Основна маса інвестицій (більше 96%) спрямована в основний капітал і менш як 4% – у приріст нематеріальних активів, що не дає змоги в достатній мірі впроваджувати інноваційні технології.

Таке становище в інвестиційній сфері склалося через:

- незбалансованість організаційно-економічної структури промисловості, яка характеризується низьким рівнем доданої вартості експортно-орієнтованих підприємств;
- низький рівень роботи промислового сектору, який характеризується падінням обсягу реалізованої продукції, у тому числі продукції інноваційної;
- недостатньо високий рівень продуктивності праці і рентабельності;
- високі ризики довгострокового інвестування, неприйнятну для більшості промислових підприємств вартість кредитних ресурсів;
- відсутність прогресивних організаційно-економічних форм взаємодії суб'єктів господарювання і відповідної інфраструктури

Капітальні інвестиції в економіку України*

Рік	Освоєно всього	У тому числі		
		інвестиції в основний капітал (капітальні вкладення)	інші матеріальні активи	інвестиції в нематеріальні активи
у фактичних цінах, млн. грн.				
2010	189061	182076	3786	6985
2011	259932	250602	4454	9431
2012	293692	285146	7057	8546
2013	267728	257144	7700	10585
у % до загального обсягу				
2010	100,0	96,3	2,0	3,7
2011	100,0	96,5	1,7	3,6
2012	100,0	96,9	2,4	2,9
2013	100,0	96,3	2,9	3,9

* Офіційний сайт Державного комітету статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.

інноваційно-інвестиційної діяльності.

Структура інвестицій за джерелами інвестування свідчить, що у 2013 р. збереглися тенденції попередніх років: інвестиції за рахунок власних коштів є переважаючими – 63,8%; кошти державного і місцевих бюджетів – становили лише 5,1% від загального обсягу інвестицій.

Низька інвестиційна активність в Україні пов'язана з недосконалістю державної інвестиційної політики, недоліками в інвестиційному законодавстві, відсутністю належного інституціонального забезпечення розвитку інвестиційного ринку і його інструментів і як наслідок – недостатнім обсягом внутрішніх і зовнішніх інвестицій.

Вирішення цих проблем потребує вдосконалення форм державного регулювання інвестиційної діяльності і розробки відповідного методичного інструментарію оцінки соціально-економічної ефективності організаційно-економічних заходів державного регулювання інвестиційної діяльності в промисловості.

Крім того, внутрішня діяльність українського уряду має торкатися зниження податкового тиску, захисту вітчизняного товаровиробника в антидемпінгових розслідуваннях; вирішення проблеми повернення податку на

додану вартість, збереження стабільного курсу національної валюти, поліпшення бізнес-клімату в країні, дотримання міжнародних економічних стандартів, створення сприятливих умов для залучення іноземних інвестицій, вдосконалення нормативно-правової бази розвитку конкурентного середовища.

На етапі переходу української економіки до стійкого розвитку посилюється значення активізації інноваційної діяльності підприємств як пріоритетного напрямку зміцнення конкурентоспроможності на основі підвищення ефективності виробництва, поліпшення якості продукції і послуг.

Забезпеченість інноваційного розвитку України необхідними інвестиційними ресурсами в першу чергу залежить від позиції держави в цьому процесі. Механізм функціонування економіки інноваційного типу передбачає наявність постійної циклічної трансформації, тобто засоби, вкладені в наукові дослідження, цілеспрямовано перетворюються в нові знання, отримані знання – в технологію і майстерність, які ефективно трансформуються в гроші.

У такій економіці (її ще називають економікою, яка базується на знаннях на відміну від екстенсивної, орієнтованої на сировинний

потенціал) основним ресурсом розвитку виступають знання, провідним джерелом яких є наука, науково-технологічний потенціал країни. Світовий досвід підтверджує, що ефективність цієї економіки в стратегічній перспективі на декілька порядків вище, ніж в орієнтованій на сировинні ресурси, і тільки такий тип економічного розвитку може забезпечити економічну і науково-технологічну незалежність держави.

Українська економіка як ніколи потребує потужного позитивного імпульсу для розвитку, який би дав змогу уникнути рецесії, що все більше поглинає її. Гарантувати такий поштовх можна тільки за рахунок упровадження вагомих стимулів для інноваційної діяльності приватного сектору, чого складно досягти за нинішньої системи податкових пільг. Комплекс податкових стимулів в Україні сприяє не розвитку економіки, а лише подальшому розширенню податкових пільг, що може закінчитися їхньою повною ліквідацією [5].

Висока інноваційна активність забезпечує випереджаючий розвиток окремих економік або галузей, конкурувати з якими країнам, не спроможним стимулювати інноваційну діяльність, стає все складніше.

Усвідомлюючи, що тільки постійний технологічний розвиток може забезпечувати конкурентоспроможність економіки, більшість країн в останнє десятиліття значно збільшили обсяг і розширили перелік податкових пільг, на які можуть претендувати підприємства, що провадять інноваційну діяльність. Нині навіть країни, які неухильно дотримуються принципів ринкової економіки і рівності правил гри для усіх учасників, активно впроваджують різні фіскальні інструменти стимулювання інноваційної діяльності. Зокрема, 26 із 34 країн – членів Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) пропонують фіскальну підтримку інноваційним підприємствам. Серед країн, що не входять в організацію, таку практику активно застосовують Бразилія, Китай, Індія, Російська

Федерація, Сінгапур, Південно-Африканська Республіка й ін.

Завдяки застосуванню податкових пільг держава зменшує витрати підприємства на інвестиції в інновації. При цьому, якщо ще в 90-х роках минулого століття державна допомога часто зводилася лише до звільнення від оподаткування таких інвестицій, то зараз у міру посилення тенденції до розширення фіскальної підтримки інноваційної діяльності держава вже фактично субсидує інноваційні проекти. У деяких країнах інвестор за рахунок податкових пільг може компенсувати 20 – 25% витрат на інновації, в Іспанії – до 35, у Франції – навіть до 42,5%. Більше того, у багатьох країнах суб'єктам малого і середнього бізнесу, враховуючи їхню важливу соціальну функцію, надають додаткові податкові преференції [5].

У той же час в іншій групі країн, що мають негативне значення цього показника, у тому числі і в Україні, інноваційна діяльність не тільки не підтримується податковими інструментами, але ще й обкладається податками. І якщо у Швеції, Швейцарії, Фінляндії, Ізраїлі, Німеччині відсутність податкових пільг компенсується значними обсягами прямих трансфертів з бюджету на підтримку інноваційних проектів, то в Україні і цей механізм практично не працює.

Формування пропозиції конкурентоспроможних інноваційних продуктів, технологій і знань може стимулюватися державою непрямыми методами, зокрема відповідною податковою, фінансово-кредитною, страховою, амортизаційною складовими інноваційної політики в цілому. Країни розвиненої ринкової економіки застосовують гнучку і розгалужену систему податкових преференцій (податковий кредит, списання з бази оподаткування витрат на дослідження і розробки, відстрочення оподаткування).

Удосконалення податкової системи здійснюється з метою створення вигідних умов для реалізації інноваційної діяльності (надання дослідницького і інвестиційного по-

даткового кредиту за рахунок відстрочення податку з прибутку на інновації; зменшення оподаткованого прибутку на суму вартості приладів і устаткування, які передаються вищим учбовим закладам, науково-дослідним організаціям; пільгове оподаткування прибутку, отриманого в результаті використання патентів, ліцензій і інших нематеріальних активів). Наприклад, досвід Канади, Бельгії, Швеції, Італії, Австралії свідчить, що 100 % витрат на науково-дослідні роботи вилучається з оподаткованих доходів компаній [6].

Значний ефект може бути отриманий в результаті впровадження так званих податкових канікул, які надаються новостворюваним інноваційним підприємствам і організаціям, тобто в період їхньої найбільш ризикованої діяльності. Вони передбачають тимчасове звільнення від сплати податку на прибуток до п'яти років у таких країнах, як Франція, Великобританія, Нідерланди, США.

У зв'язку з цим актуальними є податкові новації, які набули чинності з прийняттям нового Податкового кодексу України. Для заново створюваних підприємств з 1 січня 2011 р. впроваджуються податкові канікули строком на п'ять років шляхом застосування знижуючого коефіцієнта до ставки оподаткування. Це сприятиме залученню інвестицій в оновлення основних фондів, створення додаткових робочих місць, збільшення обсягів виробництва конкурентоспроможної продукції. Вивільнені за рахунок застосування податкових канікул кошти мають спрямовуватися на капітальні вкладення в розвиток або модернізацію виробництва. Підприємство втрачає цю пільгу в разі нецільового використання вивільнених коштів.

Для зниження ризиків при фінансуванні інноваційної діяльності доцільно розвивати систему страхування інновацій, під час введення механізмів державного страхування інноваційних кредитів; державного страхування вкладів населення, які накопичуються для кредитування інноваційних заходів; роз-

робки державної системи страхування ризиків інноваційної діяльності шляхом спеціально створеної державної або державно-приватної страхової компанії.

Спеціальні режими амортизації також формують сприятливий інноваційний клімат. Посилення стимулюючої функції амортизації забезпечується цільовим її використанням і прискореним упровадженням техніко-технологічних нововведень шляхом надання пільг у нарахуванні амортизації підприємствами, які займаються інноваційною діяльністю. Для оновлення виробничих фондів застосовуються різні норми прискореної амортизації – від 10 до 50%, при цьому в багатьох країнах дозволяється списування устаткування впродовж першого року експлуатації в розмірі від 40 до 100% вартості їхнього придбання компанією (Франція, Італія, Велика Британія, Німеччина [6]).

Захист інтелектуальної власності є одним з головних елементів інноваційної діяльності, оскільки завдяки цьому створюється можливість отримання інноваторами прибутку від упровадження інновацій. Від стану такого захисту, і передусім патентної системи, залежить її стимулююча або дестимулююча роль в інноваційному розвитку підприємств і організацій. Позитивний досвід США свідчить, що 200-річне чинне патентне законодавство повною мірою закріплює авторські права на науково-технічну розробку і дає змогу власникові цих прав отримувати плату за користування його винаходом.

Для стимулювання попиту в розвинених країнах стали застосовувати нормативні обмеження щодо термінів експлуатації устаткування або використання відповідних технологій, які можуть встановлюватися не лише для виробників, але і в окремих випадках для споживачів. Ці неподаткові методи слугують складовою частиною амортизаційної політики.

Зовнішні заходи без допомоги уряду або міжнародних організацій здійснити немож-

ливо. Вони пов'язані з діями українського уряду як у міжнародних, так і у внутрішніх економічних відносинах.

За минулий період здійснено ряд заходів для регулювання і стимулювання інноваційної діяльності підприємств, створено механізми державного фінансування інновацій, а також інфраструктури інноваційної діяльності. Проте головною проблемою залишається недосконалість зв'язків між розробниками і споживачами нововведень, тобто головними учасниками інноваційного процесу, низька мотивація і для розробки, і для фінансування інновацій, які є наслідком інформаційної непрозорості цього процесу.

У сучасній економіці, і це визнають більшість економістів, міра успішності окремого підприємства на внутрішньому і світовому ринках зміщується від рівня конкурентоспроможності його продукції до рівнів конкурентоспроможності держави, регіону, галузі. При цьому держава або регіон виступають гарантом створення привабливих умов підприємницької діяльності і вкладення капіталу, що визначає й інвестиційну привабливість підприємства і міру лояльності споживачів.

Під конкурентоспроможністю країни Institute of Management Development, IMD розуміє здатність національної економіки створювати і підтримувати середовище, в якому виникає конкурентоспроможний бізнес. Між різними рівнями конкурентоспроможності існує досить сильна взаємозалежність: конкурентоспроможність країни базується на ефективності національних підприємств, конкурентоспроможність яких багато в чому визначається соціально-економічним середовищем і системою взаємовідносин між підприємцями і владою.

Оцінюючи конкурентоспроможність підприємств України на світовому ринку за показниками найбільш відомих світових рейтингів, слід зазначити деякі досягнення в поліпшенні умов ведення бізнесу, проте спостерігаються і значні проблеми.

За даними опублікованого загального дослідження Всесвітнього банку і Міжнародної фінансової корпорації (IFC) – Doing Business – 2014 («Ведення бізнесу – 2014»), позиції України в рейтингу умов ведення бізнесу поліпшилися на 41 пункт – 96 місце в порівнянні з 137-м місцем у торішньому дослідженні. Найбільший прогрес і ефект від реформ, зафіксовані у сфері створення підприємств (поліпшення в рейтингу з 116 позиції до 50); оподаткування (Україна піднялася з 165 на 108 місце); реєстрації власності (перемістилася з 149 на 59 місце). Це сталося за рахунок упровадження системи електронного надання даних.

Найвищий рейтинг Україна мала у сфері отримання кредитів (17 місце). Найгіршими є позиції України у сфері підключення до системи електрозабезпечення – 185 місце і міжнародної торгівлі – 154 місце.

Нині Україна займає досить невисокі місця в міжнародних рейтингах глобальної конкурентоспроможності, зокрема у двох найбільш відомих: рейтинг конкурентоспроможності IMD (Міжнародного інституту розвитку менеджменту, м. Лозанна, Швейцарія) й Індекс глобальної конкурентоспроможності WEF (Всесвітнього економічного форуму).

Такий висновок підтверджується й оцінкою конкурентоспроможності України на тлі 144 країн світу, проведеною Фондом «Ефективне управління» за методологією Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ) за 2012 р., за якою вперше Україну оцінено як країну з економікою, орієнтованою на ефективність. Перехід економіки з однієї стадії розвитку в іншу визначається за допомогою двох критеріїв: перший – рівень ВВП на душу населення з урахуванням ринкового курсу валют, який є сукупною цінністю всіх кінцевих товарів і послуг, зроблених упродовж року на території держави резидентами цієї країни. На практиці це означає, що у ВВП ураховуються результати діяльності всіх підприємств, організацій, установ й інших одиниць, які функціонують

на економічній території цієї країни, включаючи підприємства, повністю контрольовані іноземним капіталом, а також філії іноземних компаній. ВВП – один із ключових кількісних показників економічного розвитку, вживаний у всьому світі для найбільш загальної характеристики результатів економічної діяльності країни за той або інший період часу (зазвичай за рік), темпів і рівня розвитку економіки. У поєднанні з іншими показниками ВВП використовується для характеристики різних аспектів економічного процесу, а також для аналізу коливань в економічній кон'юнктурі [7]. Згідно з дослідженнями Всесвітнього банку за даними 2013 р. розмір ВВП у розрахунку на душу населення становив, дол. США: в Україні (як у країні з середнім рівнем доходів) – 3500; у Білорусі – 6530; Казахстані – 9780; Польщі – 12660; Словенії – 22800. Перше місце належало Монако – з обсягом доходів на душу населення – 186950 дол. США [8].

Другий критерій є характерним для багатих країн, процвітання яких залежить від видобування ресурсів. При підрахунку визначається частка корисних копалин у загальному експорті (товари і послуги) країни. За умови досягнення в ньому понад 70% корисних копалин (вимірюється шляхом використання середнього значення протягом п'яти років) країна вважається переважно факторно-орієнтованою [9]. Використані порогові значення діапазонів для визначення стадій розвитку країни показані в табл. 2.

Країни, економіка яких знаходиться між двома будь-якими з цих трьох стадій, вважаються країнами з перехідною економікою. Для них питома вага складових повільно змінюється в процесі розвитку країни, що свідчить про процес плавного переходу від однієї стадії розвитку до іншої. Завдяки цьому перевага надається тим сферам, які з розвитком країни придбавають більшу вагу в конкурентоспроможності країни.

Таким чином, Україна знаходиться в II стадії «орієнтованість на ефективність» у складі інших 33 країн, у тому числі таких, як Албанія, Вірменія, Гватемала, Грузія, Еквадор та ін. Слід зазначити, що більшість країн колишнього Радянського Союзу, зокрема: Естонія, Казахстан, Латвія, Литва, Росія, знаходяться на вищій перехідній стадії (перехід від II до III стадії). До III стадії, орієнтованої на інновації, належить 35 найбільш розвинених технологічних країн, зокрема: Японія, США, Австрія, Великобританія, Німеччина, Тайвань, Франція, Швеція, Швейцарія й ін. Для України, щоб досягти такого стану, необхідно пройти дві важливі стадії – перехідну і третю.

Конкурентоспроможність підприємств і країни визначається багатьма детермінантами: освітою і навчанням, технологічним прогресом, макроекономічною стабільністю, високим рівнем державного управління, розвиненістю бізнесу і ринковою ефективністю. Для того, щоб підвищити рівень конкурен-

Таблиця 2

Порогові значення показників для визначення стадій розвитку країни (найкраще місце – 1)

Показники	Стадія факторної орієнтованості (I)	Перехід від II до III стадії	Стадія орієнтованості на ефективність (II)	Перехід від II до III стадії	Стадія орієнтованості на інновації (III)
ВВП на душу населення, дол. США, порогове значення	<2000	2000–2999	3000–8999	9000–17000	>17000
Вага субіндексу «базові умови», %	60	40–60	40	20–40	20
Вага субіндексу «посилювачі ефективності», %	35	35–50	50	50	50
Вага субіндексу «чинники розвитку й інноваційного потенціалу», %	5	5–10	10	10–30	30

тоспроможності суб'єктів господарювання, необхідні зусилля як держави, так і бізнесу.

Висновки

Отже, вважаємо, що головні напрями підвищення конкурентоспроможності промислових підприємств знаходяться в площині суттєвого зростання ролі держави у створенні попиту і пропозиції на інноваційні продукти, а саме:

- формування сучасних ринкових механізмів зі створення інноваційної інфраструктури (телекомунікації, венчурні фонди, інноваційні кластери, центри трансферту технологій);

- застосування різних фіскальних інструментів стимулювання інноваційної діяльності, у тому числі шляхом встановлення нормативних обмежень відносно термінів експлуатації устаткування або використання відповідних технологій;

- упровадження за світовими стандартами механізмів захисту прав інтелектуальної власності, авторських прав;

- компенсування значними обсягами прямих трансфертів з бюджету на підтримку перспективних інноваційних проектів;

- забезпечення умов для залучення інвестицій для модернізації виробництва і підвищення конкурентоспроможності підприємств;

- підготовка кваліфікованих трудових ресурсів, що відповідають вимогам міжнародного ринку праці;

- створення системи співпраці між приватним сектором і державою, у рамках якої можуть бути поєднані комерційні інтереси бізнесу і вирішення інноваційних загальнонаціональних завдань [10].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Методика розрахунку рівня економічної безпеки України: наказ Міністерства економіки України від 02.03.2007 №60.

2. Реструктуризація промисловості України в процесі посткризового відновлення: аналіт. доп. / [В. Собкевич, А. І. Сухоруков, В. Г. Савенко, С. Л. Воробійов та ін.]; під ред. Я.А. Жалило. – М.: НИС-2011. – 112 с.

3. Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів»: Постанова ВР України // Відомості Верховної Зароди України. – 2011. – № 11.

4. Гергель М.Ю., Скоробогатова Н.Е. Сучасні проблеми конкурентоспроможності машинобудівних підприємств України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.google.com.ua/url>

5. Молдован А. Дестимулюючі пільги // Дзеркало тижня. – 2013. – №31 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://gazeta.zn.ua/macrolevel/destimuliruyuschie-igoty-.html>

6. Механізми державного управління науково-технологічною сферою (світовий та вітчизняний досвід) : монографія. – К.: УкрІНТЕІ, 2009. – 216 с.

7. Рейтинг країн світу по рівню валового внутрішнього продукту – інформація про дослідження [Електронний ресурс] // Центр гуманітарних технологій. URL: <http://gtmarket.ru/ratings/rating-countries-gdp/rating-countries-gdp-info>

8. Рейтинг країн світу по рівню валового внутрішнього продукту – інформація про дослідження [Електронний ресурс] // Центр гуманітарних технологій. URL: <http://gtmarket.ru/ratings/rating-countries-gni/rating-countries-gni-info>

9. Звіт про конкурентоспроможність регіонів України – 2012, опублікований Фондом «Ефективне Управління» у співробітництві зі Всесвітнім економічним форумом [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.feg.org.ua.

10. Теоретико-методологічні основи інвестиційно-інноваційної безпеки національної економіки України: монографія / за заг. ред. чл.-кор. НАПН України, д.е.н., проф. І.М. Грищенка, д.е.н., проф. В.М. Узунова; д.е.н., проф. М.П. Денисенка, 2013. – 464 с.